

KISS GY. CSABA

Harminc év után... 89/I.

KISS GY. CSABA (1945) Budapest

„Pezsgett a vér, ép volt a szív hatalma,
Hivém, eszményszabadság, jöttödét;
Már-már ledőlt a zsarnokok hatalma,
Mit egy aranykor, szép s dicső követ.”

Arany László: *A délibábok hőse*

Meg kellett határozni az Országos Gyűlés időpontját (március 11–12.), egyébként folytatódott tovább a szervezőmunka. Egyre többen érdeklődnek az MDF iránt itthon és külföldön, rendre megjelentek a Corvin téren a Hitel szerkesztőségében helyi csoportok képviselői az ország minden részéből, más szerveződő mozgalmak aktivistái, hazai és külföldi újságírók. Állandó a forgalom.

Budakeszire voltam hivatalos helyi szervezetet alapítani január 9-én estére. Nagy Gazsi – ott lakott – közvetítette a kérést, Für Lajossal mentünk volna, de ő nem tudott jönni. Varga Miklós doktor úr, aki ott volt a gödöllői megyei gyűlésen, kezdte szervezni a csoportot. Kora délután a Corvin téren járt a német közszolgálati televízió, a ZDF stábja, elhívtam őket is, végtére félig sváb falu, Wudigess, ahogy ők mondják. Teli a művelődési ház, jó hangulat fogad bennünket. Régi jó ismerősként köszönhettem itt Balczó Bandit. Rátermetett helyi szervezőkkel (Szemereki Zoltán, Draskóczi András) beszélgettünk még szűkebb körben, a német tévések interjúkat készítettek. Gyorsan szaladt az idő, végül ott maradtam Gazsiéknál éjszakára.

Január 9. amúgy hétfői nap, Budakeszi előtt még váratlan közjáték. 9-kor Csurka hív a Magyar-ságkutató Intézetben, hogy készüljek, mert délben Bécsbe kell sajtótájékoztatóra mennem. Csak kapkodom a levegőt, nem látta a mai Magyar Nemzetet, kérdezi, óriási a botrány, 18 halottat találtak Gyulánál a határnál, a román határőrök lőtték le a menekülőket. Tényleg ott az újságban a gyulai MDF levele az Országgyűlés elnökéhez. Telefonálok, próbálok tájékozódni. Nemsokára kiderül, nem olyan egyértelmű a dolog, a sajtótájékoztató elmarad. Az elnökség persze lázban, Bíró Zoltán azonnal kocsiba ül, s indul Gyulára. Másnap délelőtt azután rendkívüli elnökségi ülés Fekete Gyuláék belvárosi lakásában. Együtt ülünk mind a kilencen, s Bíró Zoltán mint egy detektív pontról pontról elmondja nyomozásának eredményeit: gyulai beszélgetéseit az MDF-szervezet vezetőivel, a rendőrség képviselőivel, akivel csak lehetett. Kiderült, semmi nem igaz az egészből. A nagydarab ember magába roskadva hallgat. Amikor Zoltán befejezte, Csurka csak annyit mondott, gyerekek, higgyétek el, én nem akartam rosszat.

A következő nap fogadja el az országgyűlés az egyesülési törvényt. Ami lényegében megnyitotta az utat a pártalapításhoz. És fokozódik mindenütt a közéleti érdeklődés. Lehetett ezt érezni a tévé- és rádióműsorok programjában, a napilapok cikkeiben. A *Kinek az érdeke?* című rádióműsorba hívják Filó Katalint és Für Lajost. Egyértelműen kijelentik, a jelenlegi parlament nem alkalmas a demokráciához vezető út szabályainak megalkotására, alkotmányozó nemzetgyűlésre van szükség. Meghívást kapunk a Pártfőiskolára január 20-ra, ahol egy kerekasztal keretében cserélhetünk majd eszmét az MSZMP képviselőivel.

Egyre több terhet jelentenek a nemzetközi kapcsolatok. Kezd összeállni a csapat – Joó Rudolf szervezésében. Ő irányítja ezt a munkát. Az angol nyelvterület első felelőse Kodolányi Gyula. Akit még a Telekről ismerek, a Fadrusz utcai fiúk köréből, eljött ő is annak idején szombat délutánonként

Részlet a *Harminc év után: 1988/89 (személyes történelem)* címmel a Nap Kiadónál hamarosan megjelenő kötetből.

focizni a Töltés mellé, előttem járt három évvel a gimnáziumba, azután az egyetemen is találkoztunk. A francia nyelvterülethez szintén a bölcsészkarról jött Szávai János. A tervezett angol nyelvű bulletin szerkesztőjének Jeszenszky Gézárt szántuk, a német nyelvterület koordinátorának Gergely Andrászt kértük föl, a szovjet csoport első irányítójának pedig Varga Mihály orosz irodalomtörténészt (ott volt '87-ben Lakiteleken). Nekem a közép-európai kapcsolatok jutottak. Volt kollégám, Csuday Csaba keres, akivel a Nagyvilág szerkesztőségében dolgoztam, följánlja segítségét a spanyol nyelvterület dolgaiban. Még akkor, amikor nem volt minden kockázat nélküli vállalni az MDF-et.

Joó Rudival rövid összefoglalót készítettünk az MDF programjához külpolitikai törekvéseinkről. Ennek a szövegnek a főbb megállapításai helyzetünk leírásával és a legfontosabb teendők kijelölésével foglalkoznak. Részletek:

„Jól tudjuk, mik azok a nemzetközi politikai, földrajzi és etnopolitikai keretek, amelyek helyzetünket meghatározzák. [...] Magyarország viszonylag kis ország, a nemzetközi egyensúly, a gazdasági együttműködés körülményei sok olyan kényszerrel jelentenek számára, amelyeket önmaga a legjobb szándékkal sem képes gyökeresen fölszámolni. Azt is tudjuk, hogy az évtizedekig mozdulatlan látszó kétpólusú szembenállás világpolitikai konstellációja átalakulóban van, hogy a térségünk sorsát meghatározó szuperhatalom is átértékelni kényszerült világpolitikai elképzeléseit. A legutóbbi néhány évben megnőtt Magyarország külpolitikai mozgástere. Meggyőződésünk szerint a magyar külpolitikának a nemzeti érdek és az európai identitás jegyében kell tevékenykednie – az egyetemes emberi értékek, az emberi szabadságjogok tiszteletben tartásával. [...] Magyarországnak egyre jobban bele kell kapcsolódnia a nemzetközi politikai, gazdasági, kulturális, tudományos együttműködésbe. Ennek megfelelően a nemzet számunkra nem állam, hanem kulturális identitás, nem olyan fogalom, amely bárkivel szemben használható, olyan közösség, amelyhez tartozni vállalás dolga, amely türelmes a másság minden megnyilvánulásával szemben. Közép-Európában a történelem folyamán az államhatárok túlnyomó része nem volt – és ma sem – etnikai határ. A magyar etnikumhoz tartozók számottevő része a szomszédos országokban lakik. Ez a tény meghatározó adottság a mindenkori magyar külpolitika számára. Érdekünk ezért a határok jelentőségének csökkentése térségünkben, a Helsinki Záróokmány rendelkezéseinek végrehajtása, az egyének, kulturális és gazdasági javak növekvő forgalma. Véleményünk szerint a magyar diplomáciának határozott erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a nemzetek közössége garantálja a kisebbségi jogokat. [...] Úgy tetszik, a Szovjetunió számára csökkent a Magyarországon állomásoztatott haderőinek a jelentősége. Nézetünk szerint egy többpártrendszeren alapuló parlamentarizmussal és szociális piacgazdasággal bíró Magyarország korrekt partnere lehetne a Szovjetunióknak. A semlegességet reális jövőbeli célként kell megfogalmaznia a magyar diplomáciának, számot vetvén a konkrét nemzetközi föltételekkel. A Varsói Szerződés átalakítását szorgalmazzuk, katonai szerepének csökkentését lehetőségek és kívánatosnak tartjuk. A nem túl távoli jövőben elképzelhető számunkra a szovjet csapatok kivonulása Magyarországból, ugyanakkor viszont határozott, védelmi jellegű katonai doktrínát szükséges kialakítani, figyelemre érdemesnek tartjuk például a svájci területvédelmi rendszert. [...] Elsőrendű feladatnak tartjuk Magyarország minél többoldalú bekapcsolását a nemzetközi diplomáciai, tudományos, gazdasági együttműködésbe, a széles körű kapcsolathálózat mintegy kívülről garantálhatja a demokratikus átmenet eredményeit. [...] Legfontosabb rövid távú külpolitikai prioritásaink a következők. Sorrendjük nem fontosság szerinti.

Először: Visszatérés Európába. A »vasfüggöny« maradványainak további lebontása. Tervszerű bekapcsolódás minél több területen a nemzetközi együttműködésbe, fokozott magyar jelenlét az európai politika, közélet fórumain. Érdekünk, hogy az Európai Közösséggel minőségileg új szintre helyezzük kapcsolatainkat. Társulási egyezményt volna szükséges kezdeményezni.

Másodsor: Különleges státusra tegyünk szert a Varsói Szerződésen belül. A katonai szervezetben elfoglalt helyünk ahhoz lehetne hasonló, mint Franciaországé a NATO-ban. Különleges politikai kapcsolatokat kezdeményezzünk az európai semleges és el nem kötelezett országokkal (Ausztria, Svájc, Finnország, Svédország, Jugoszlávia).

Harmadszor: Kölcsönös előnyökön alapuló makroregionális kapcsolatokra törekedjünk Közép-Európa keleti felének országaival (elsősorban Lengyelország, Csehország, Jugoszlávia), közös programot kialakítva a nacionalista elzárkózás ellen, az európai demokratikus értékek jegyében.

Negyedszer: Jószerzési kapcsolatokat kívánunk a Szovjetunióval, nyitottak szeretnénk maradni kelet felé is. Korszerűsíteni és átalakítani javasoljuk gazdasági kapcsolatainkat. Évtizedek egyoldalú »keleti« tájékozódását nem akarjuk egyoldalúan »nyugativá« alakítani.”

Folyamatosan jönnek a hírek a szomszédságból. Január 15-én Prágában tüntetnek Jan Palach önértésének huszadik évfordulóján. A cseh–magyar kapcsolatokban egy közös szakmai bizottságot tervezünk a Demokratikus Kezdeményezéssel. Régi barátomat, Heiszler Vilmos történészt kértem föl kapcsolattartásra velük. Január 6-i levelében (úgy hozták személyesen) azt írja Doležal, arról kapott hírt, hogy nyilvánosan tervezünk tiltakozni útlevelének bevonása miatt. Valamilyen formában ezt meg is tettük, úgy emlékszem, a nagykövetnek fejeztem ki rosszállásomat. Megdöbbenett azután a Valóság januári számában Hajdú János magyarázkodó írása. Igen, ő volt, aki 1983-ban gyalázatos cikket közölt Duray Miklós *Kutyaszorító* című könyvéről és Csoóri hozzá írt előszaváról. Most éppen a Magyar Népköztársaság nagykövete Svájcban. Hat évvel ezelőtt hozzászólásomat persze nem közölte az Élet és Irodalom. Szégyentelenül most arra hivatkozik az excellenciás úr, hogy ő tulajdonképpen azért ragadott tollat, hogy segítse Duray kiszabadulását a börtönből. Hogy nem szakad le az ég! Néhány hónap múlva lett azután módom sajtóban – nem idehaza, hanem Svájcban – válaszolni neki. Szóba kerül egy kétoldalú megbeszélés a nyugati román emigráció képviselőivel. Szegeden terveztük a szakértői tanácskozást, az MDF részéről Borsi-Kálmán Béla, Entz Géza, Joó Rudolf és Molnár Gusztáv venne részt benne.

Két hosszabb lengyel cikk is eljut hozzám januárban. A Konfrontacje című folyóiratban egy lengyel újságíró mutatja be a decemberi magyar helyzetet, tudósításának az a címe: *Divatos szó a „független”* (magyarul írva). Velem is beszélgetett Zbigniew Zbikowski, realistán és pragmatikusnak címkézett, pontosan tolmácsolta, amit a Fórumról mondtam neki. Engelmayer Ákos *Hosszú menetelés* címmel terjedelmes interjút készített velem (még novemberben) a Przegląd Katolicki című hetilapnak. Az MDF-et így mutattam be: „...1988-tól társadalmi szervezet, melynek fő célja a demokratikus Magyarország megteremtése. Tudjuk, hogy ez hosszú, több szakaszból álló folyamat, melyben a Fórum különböző eszmei alapokon álló önszerveződő társadalmi csoportokat fog össze. A hatalommal, az ország politikai vezetésével valódi párbeszédet kíván folytatni a társadalom képviselőiben.” A második kérdésre adott válaszban elmondtam, hogy a Fórum nem kíván föltétlenül ellenzéki lenni, független akar maradni, elismeri a jelenlegi hatalmi rendszer létezését, meg akarja változtatni a rendszert, de csakis békés eszközökkel. Abból a föltevésből kiindulva, hogy a posztstálinista struktúrákat csak úgy lehet lebontani, ha vannak szövetségesek a hatalmi központban. Jó lehetőség volt ez, hogy részletesen bemutassam helyzetünket és törekvéseinket. Sorra vettem dilemmáinkat is, arra törekedvén, hogy a lengyel olvasó jól értse a mi küzdelmünk sajátosságait. Akkor tényleg úgy gondoltam, hosszú átmenettel kell számolnunk.

Telefon híján nem könnyen találunk meg a külföldi újságírók, az olasz La Stampa kérdéseire anyáméktól tudtam válaszolni. A jelenlegi helyzetet az egyesülési törvény után poszttotalitáriusnak neveztem, a változást fontosnak és visszafordíthatatlannak véltem. A legfontosabb most, hangsúlyoztam, az alkotmányozó nemzetgyűlés, amely legitimálja a politikai pluralizmust, mi a párbeszéd lehetőségeit keressük, de nem vállaljuk a válságért a felelősséget.

Január 14-én tartotta a Budapest II. kerületi szervezete alakuló nagygyűlését a Marczibányi téri művelődési házban. Igazán nagy volt az érdeklődés, legalább ötszázan jöttek el. A helyi szervezők arról tájékoztattak, hogy köszönteni szeretnék a gyűlést a kerületi tanács és a Kisgazdapárt részéről is. Az egyik helyi szervező, Kádár György fizikus nyitotta meg a II. kerületiek nevében a tanácskozást. Bevezető előadásomban először Márai Sándort, a magyar próza legnagyobb élő mesterét idéztem: „Budán élni – világnézet”, Budán, ahonnan számos polgárt kitelepítettek, ahová az új hatalmi elit képviselői, később pedig az úrgazdagok is szívesen költöztek. Helyzetértékelésem fő pontjai: ma az MDF demokratikus Magyarországot szeretne, miközben szinte lejáratódott ez a jelző, sokan úgy látják, inkább kaotikus a helyzet, nő az emberekben a bizonytalanság és az aggodalom, nehe-

zednek az életfeltételek, súlyosak az újabb áremelések. Néhány alapelvünket soroltam föl: a hatalmi-uralkodó szerkezet alapos átalakítása nélkül nincs kilábolás, ehhez a hatalmi monopóliumok korlátozására és ellenőrzésére van szükség. Ne áltassuk magunkat, eddig politikai fordulat nem történt. A változásoknak fokozatosan kell bekövetkezniük, a robbanásszerű fejlemények veszélyesek. Jelenleg a legfontosabb kérdés az alkotmányozó nemzetgyűlés – a választások feltételeinek és ellenőrzésének kialakításával. Szükség van a gazdasági élet politikai függőségének fölszámolására, az állam tulajdonosi szerepének csökkentésére. A demokratikus Magyarország esélyei kapcsán arról beszéltem, hogy páratlanul kedvező a történelmi alkalom, különösen kedvezőek a nemzetközi körülmények. A belpolitikában borúsabb a kép, alig történik valami, folytatódik a gazdasági-civilizációs lecsúszás. Komoly érdekcsoportok ellenfelei az átalakulásnak, készülnek azok az erők, amelyek csak az önkényuralmi módszerekben bíznak. A manipuláció finomabb technikái érvényesülnek, a tömegtájékoztatók egyben szelepek is, hogy lehet már beszélni. Úgy tetszik, az szintén érdek, hogy legyen minél több szervezet, s ezáltal nehezen áttekinthető helyzet alakuljon. Földről ösztönzött szervezett csoportok jönnek létre, mint például az Új Márciusi Front. A radikális ellenzék köréből pedig gyakran sürgetik egy ellenzéki koalíció létrehozását, ám nem tudni, milyen feltételekkel. A Népfront és a tanács nevében Pálvölgyi Péter följajánlotta a Budai Hírmondó hasábjait az MDF számára, testületi ülésekre szintén meg fogják hívni szervezetünket. Bába Iván szólt a Független Kisgazdapárt nevében, együttműködést ajánlott, nem tartaná helyesnek a kettős tagságot. Számos aktuális hozzászólásban fejtették ki a jelenlévők, milyen irányban lehetne továbblépni, sok figyelemre érdemes javaslat hangzott el.

A szervezőmunka már a tervezett Országos Gyűlés jegyében folytatódik. Az ideiglenes elnökség nevében Lezsák Sándor küldött ki január 16-án körlevelet, amelyben február 4-re meghívta Budapestre az MDF-csoportok egy-két képviselőjét egyeztetésre az előkészületekről, a februárban megtartandó küldöttválasztó gyűlésekről, gyakorlati kérdésekről, ügyvitelről, a következő rendezvényekről, az MDF emblémájáról. A szervezési dolgokban nélkülözhetetlen Olajos Csaba, aki foglalkozására nézve műanyagkészítő kisiparos. Kis jelvényeket hoz egy alkalommal a Corvin térre. Kell, hogy legyen rajtuk valami jel, amikor televízióban nyilatkoztok. Úgy tervezte, a kis kör alakú fehér jelvény szélén piros szín futna körbe, a közepén pedig zöldben a három betű. De a piros keretet valahogy nem sikerült rátennie, így maradt a zöld-fehér (talán a Fradi-szurkolókat is nekünk toborozza). Emblémának volt szerencsém a piros tulipánt javasolni. Nagyanyám jutott eszembe, ő magyarázta egyszer, a tulipán a magyarok virága; 12-13 éves lehetett az 1906-os koalíciós válság idején, emlékezhetett a tulipános jelvényekre, az akkori nemzeti ellenállás jelképére. Később azután kissé – eléggé – szecessziósra stilizálták ezt az MDF-es tulipánt.

Az MSZMP-nek első lépése a párbeszéd valamilyen formájának megteremtésére a meghívó volt egy „eszmecserére”. Ennek a célja többszálú lehetett részükről: egyértelművé tenni, hogy készek a párbeszédre, ugyanakkor némi puhatolózás afelől, mit is akarna valójában az MDF, akár mint koalíciós partner. Ez a meghívás természetesen szervezetünk jelentőségét is bizonyította a közvélemény előtt. Föltehetően mérlegelték a párt köreiből, mit jelenthetne egy olyan koalíciós megoldás, amely megosztaná a felelősséget a súlyosbodó válság idején, de megtarthatná a hatalmi pozíciók döntő részét. Valószínűleg voltak értesüléseik arról, hogy a társadalom többsége még egyáltalán nem hiszi, hogy alapvető változások következnek; bármilyen hangosak is az ellenzéki mozgalmak, támogatottságuk még messze nem érte el a kritikus határt. A meghívás január 20-ra, péntek délutánra szólt a Pártfőiskolába. A megnevezett téma: a demokrácia intézményesítésének alternatívái hazánkban. De nem ugyanazt a szintet képviselte a két csapat. Mintha az egyik oldalon a nemzeti válogatott futott volna ki a pályára, a másik oldalon pedig – mondjuk – a BLASZ alkalmi csapata. Nem tartottunk előkészítő megbeszélést, a napi teendők közepette a fő követelések dolgában nagyjából egy véleményen voltunk. Az MDF ideiglenes elnöksége vonult ki Kulin Ferencsel, Sólyom Lászlóval, Szabad Györggyel és Bogár Lászlóval kiegészítve, az MSZMP-t a főiskola rektora, Romány Pál képviselte, Huszár István, a Központi Bizottság tagja, a Népfront főtitkára, valamint kerületi párttitkárok, a Párttörténeti Intézet igazgatója, a pártközpont egyik osztályvezetője. Arról volt szó, a négy óra hosszára tervezett eszmecserét kamera rögzíti, s ígéret szerint valamelyik tévé- és rádióállomás közvetíteni is fogja. A megállapodás szerint minden résztvevőnek szabott idő áll rendelkezésre.

Nagy nyüzgésre érkeztünk az Ajtósi Dürer sori épülethez; szervezők, újságírók sűrűgtek-forgtak. Bevezető köszöntőjében Romány Pál általánosságban beszélt a felelősség és a nyilvános-

ság megosztásának lehetőségéről. Huszár István tartotta a vitaindító előadást, hangsúlyozta, itt nincsenek szemben álló csapatok. Természetes jelenségként vette számba az érdekek tagoltságát és képviselőik szabadságát, törvényes kereteket kívánt a demokratikus önszerveződés számára. A mi részünkről először Bíró Zoltán kapta meg a szót, a cselekvés sürgető kötelezettségéről beszélt, s az MSZMP kétarcúságáról. Koalíciót emlegetnek a hatalom képviselői, de ma még nincsenek meg ennek a feltételei, mondta, hiányzik a nép megbízatása hozzá. Szabad György a politikai monopóliumok átépítését tartotta fontosnak, a népszuverenitás fokozatos megvalósulását. Szoboszlai György (mint szakértő) azt állította, az MSZMP indította el a demokratizálást. Csengey Dénes szerint a kiegyezés előfeltétele, hogy lépjen az MSZMP reformszárnya. Katona Béla elutasította a kétarcúság vádját. Für Lajos a választások mielőbbi kiírása mellett érvelt. Schmidt Péter jogászprofesszor új, pártlistás választási rendszert javasolt. Kulin Ferenc szerint féltő, hogy az MSZMP minden eszközt megragad a hatalom megtartásáért. Andics Jenő aláhúzta, hogy maga a vita is a politikai átmenetről tanúskodik, javasolta, hogy közösen ünnepeljük meg március 15-ét. Ezt azonban Csúrka István kereken visszautasította. Dányi Pál leszögezte, jelentések a véleménykülönbségek közöttünk.

A vita hangneme általában véve udvarias volt, mondhatnám, inkább csak kószoltgattuk egymást. Az Independent jelen lévő tudósítója, Karacs Imre szerint mindenki hangsúlyozta, hogy a saját nevében beszél, és túl nagy ütközések nem voltak a vitában. Bosszantott kissé, amikor Szerdahelyi István (az Írószövetség elleni sajtókampány egyik baljós pártvitéze) megpróbált haverkodó stílusban beszélni, tegezve szólt Csengey Déneshez. Erre reflektálva kezdtem hozzászólásomat:

„Kedves Uraim! Hadd térjek vissza a demokratikus úr megszólításához és a szintén demokratikus magázódáshoz a magyar dzsentri tegeződés helyett. Én inkább ezt a polgári hagyományt követném itt. A hozzászólók nem beszéltek egy fontos dologról, az időtényezőről. Én arra szeretném felhívni mindannyiunk figyelmét, hogy nemcsak most a vitában múlik gyorsan az idő, hanem társadalmi-politikai tekintetben is. Az első lakiteleki találkozó 1987 szeptemberében volt, már az ottani nyilatkozat is leszögezte az ország kemény politikai-társadalmi-gazdasági válságának tényeit, és némiképp felhívott a párbeszédre, és most itt se felek ülnek egymással szemben, hanem értelmiségiek, akik valamiféle vitafórumon tanácskoznak. Azt hiszem, az vitathatatlan, hogy nem történt Magyarországon döntő változás a hatalom mechanizmusában, módjában. Én azokkal értek egyet, akik ezt húzták alá. Persze lehet beszélgetni valóban a parlamentről. Az országgyűlésről. Hogy nem valódi népképviselői országgyűlés, az számomra tény. Az 1985-ös választásokon is csak a HNF állíthatott jelöltet, és olyan módon történt a választások lebonyolítása, ahogy történt. Ez nem tekinthető demokratikusan megválasztott parlamentnek, és az országgyűlés képviselői, tudjuk jól, nem a választóktól függenek, a mai napig sem.

Szoboszlai György: – Szabad közbeszólni? Eddig is volt néhány közbeszólás. Ez tényszerűen nem igaz, nemcsak a HNF állíthatott jelöltet a jelölőgyűléseken, mások is.

– Igen. Hát a jelölőgyűlések visszaéléseiről egy eléggé vaskos kiadvány látott annak idején napvilágot, érdemes volna ezt, azt hiszem, mindnyájunknak tanulmányozni, és ezekről a visszaélésekről is vitát rendezni, mindazokkal, akiket kiszorítottak, megkérdezni azokat az urakat, akik, ugye, előre elfoglalták a jelölőgyűlésen a helyüket, nem érdemes most a részletekbe belemenni.

Szoboszlai György: – Nemcsak a tények pontossága érdekében, azt hiszem, szükséges bizonyos dolgokat helyretenni.

– Ebben abszolút nem értünk egyet. Nekem mély meggyőződésesem az, hogy nem demokratikusan lefolytatott választás volt az 1985-ös.

Szoboszlai György: – Azt hiszem, hogy ez volt az első igazán demokratikus választás nagyon hosszú idő óta, de tényleg nem akarok...

– Nézetkülönbség van közöttünk, mert fenntartom az előbbi álláspontomat továbbra is. Rendkívül pozitív fejleménynek tartom mindazonáltal a nyilvánosság kibővülését, azt, hogy a májusi pártkonferencia óta tényleg sok mindenről lehet beszélni, a pártban is megindult egy erjedés. De továbbra sem ismerjük, és talán politológus barátaink – sajnálom, hogy nincsenek itt – fel tudnák vázolni azt, hogy hogyan épül fel a hatalmi struktúra. Hogy épülnek fel a hatal-

mi, politikai és gazdasági monopóliumok, milyen az összefonódottságuk? Tehát miképpen érvényesül az ipari lobbik meghatározó szerepe, kiken keresztül, a hatalmi-uralmi elitnek mekkora része van számszerűleg, kik tartoznak bele? Ez engem mint laikust embert rendkívüli módon érdekelne. Továbbra is úgy érzem, nem történt abban döntő változás, hogy állami költségvetésből finanszírozzák a mai beszélgetésnek, ugye, a kávéját is, az MSZMP-t is, a KISZ-t is, éppúgy, mint a Munkásőrséget, úgy tudom, a HNF-t is.

Andics Jenő: – Egy dolgot hadd mondjak el. Ebben az évben a párt a költségvetés nettó befizetője. Ami támogatást kap, az ugyanaz a költségvetési támogatás, amit a bér bruttósiságára mindenki megkapott.

– Azt hiszem, lényeges kérdés az, hogy az állami költségvetésből mire mennyi jut. Tehát mennyit kap az MSZMP, mennyit kap a KISZ, mennyit kap a Munkásőrség, mennyit kap a HNF.

Kemény László: – Nem, ez nem lényeges kérdés, ennek a demokráciához ebben a vitában lényegében semmi köze nincsen. Ez egy oktrojált vitakérdés, amivel azt akarják bizonyítani, hogy kizsákmányolja a párt a társadalmat, és ez nem igaz. Egyszerűen nem igaz.

– Az én adómból megy a pártra is, megy a KISZ-re is, megy a Munkásőrségre is, az én megkérdésem nélkül. Na most, ha én adózó állampolgár vagyok, részt vevő állampolgár vagyok, én olyan képviselőre szeretnék szavazni, amelyik ezt úgy mérlegeli, hogy a döntés az adózó állampolgárok szavazataiból tevődik össze.

Romány Pál: – Szeretném ajánlani a résztvevőknek, hogy maradjunk a témánál.

– Azért beszéltem ilyen konkrét kérdésekről, mert azt hiszem, a demokrácia nem doktrína. A demokrácia nem valamiféle eszmét jelent, hanem technikákat, gyakorlatot, olyan dolgokat, amelyek mindannyiunkat érintenek. Érintenek mint kiszolgáltatott fogyasztót, mint politikai jogok nélküli állampolgárt, mint vásárlót az üzletben – egyszerűen mint állampolgárt, mint honpolgárt. Én azokhoz csatlakoznék, akik a legfontosabbnak ma egy alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását tartják. Valóban jogászoknak kell az új választójogi törvényben meghatározni, kidolgozni az alapelveit, hogy ezt miképpen lehet összehívni, hiszen az alkotmányozó nemzetgyűlés jelenthetne a politikai hatalmi centrummal szemben egy értelmes ellensúlyt. Féltre ne értsenek, én a liberális tradíciók jegyében az egyközpontú hatalom korlátozását javaslom, ennek volnék a híve. Ehhez semmiféle erő nincs a kezemben, és azt hiszem, az MDF-nek is nagyon kevés ereje van. Az erő az MSZMP kezében van, a magyar kormány és az állam kezében van. Ezt tudjuk, ezt figyelembe kell venni éppúgy, mint a nemzetközi konstellációt is. A másik terület, amelyiket igen fontosnak tartok, a nyilvánosság. A tömeghírközlés társadalmasítása. Tehát annak lehetővé tétele, hogy ne csak egy ilyen ünnepi, ritka alkalommal mutassanak esetleg az MDF-ről valamit, hanem az MDF-nek legyen módja, és más autonóm független szervezeteknek is legyen módja a Magyar Rádióban, a tévében egy megfelelő időkeretben nézeteit kifejeíteni, politikai programját az ország lakosságának bemutatni. Itt hozzátenném, hogy a nyilvánosság monopóliumai majdnem változatlanok mind a mai napig. Nagyon kis rések nyíltak csak. Ugyanígy a kultúrpolitikának a monopóliumai. Az a kultúrpolitikai nomenklatúra van a mai napig a helyén, amely a '60–'70-es években alakult ki. Ezt látni kellene, én nem feltétlenül személyi változásokat követelek, mindenkit tisztetek, és mindenkiről el tudom képzelni, hogy megváltozásra is képes, és az új követelményeknek megfelelően tud dolgozni, de azért változásokra nyilvánvalóan szükség van. Azzal fejezném be, örülök, hogy Schmidt Péter professzor urat hallottam, tavaly január 30-án nem volt módja eljönni a Jurta Színházba, pedig ő is a meghívottak között volt. Nagyon figyelemre méltónak tartottam javaslatait, mindazonáltal azért Magyarországot én nem tartom Kelet-Európának, én úgy érzem, hogy a lengyelekkel, horvátokkal, csehekkel, szlovákokkal együtt Közép-Európához tartozunk; és ahogy Balogh professzor úr mondta, nem a magyar nép döntött úgy, hogy egypártrendszeret kíván. Azt hiszem, hogy a Kelet-Európából és a kelet-európai uralmi rendszer alól való eltávolodással együtt kell megtalálnunk a helyünket Európa közepén, Európában, úgy kapcsolódva Kelethez és Nyugathoz is, amit a magyar tradíciók jelentenek.”

Talán nem egészen véletlenül az MTI tájékoztatójában az én hozzászólásomat nem említik.